

Asia: VN/20427/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta kansalliseksi toimintasuunnitelmaksi helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi

Lausunnonantajan lausunto

1 Tausta

Päijät-Hämeen hyvinvointialue tukee kansallista toimintasuunnitelmaa helteen terveyshaittojen vähentämistä sekä varautumista ja sopeutumista. Helteet lisäävät riskiryhmien terveyshaittoja hyvinvointialueen palveluissa ja kuumilla toimitiloilla on vaikutuksia myös sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelujen työntekijöiden hyvinvointiin ja terveyteen.

Toimintasuunnitelmassa mainitaan Euroopan maiden toimintasuunnitelmia kuumarasituksen terveyshaittojen ehkäisemiseksi ja työkaluja. Niistä voisi olla hyötyä eri aloille linkkeinä ja/tai referensseinä ja/tai lyhennelmiä eri toimijoille paikallisten toimintasuunnitelmien laatimisessa.

Ilmastonmuutos on todellista ja sitä voi myös hillitä eri tavoin hyvinvointialueilla. Vaikka helteisiin varautuminen ja sopeutuminen ovat tässä tilanteessa oikeita, myös ilmastonmuutoksen hillintään on enenevässä määrin panostettava Kansallista ilmastonmuutokseen sopeutumisen suunnitelmaa vahvistaen. Ilmaston-muutoksella on muitakin vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin (esim. liukkaus, rankkasateet, myrskyt, vesi- ja vektorivälitteiset taudit ja kerrannaisvaikutukset), joita pitäisi riittävästi huomioida strategioissa, ohjelmissa ja resursseissa.

2 Toimintasuunnitelman tavoitteet

Toimintasuunnitelman tavoitteet ovat kannatettavia niin varautumisen kuin sopeutumisen kannalta hyvinvointialueen toimintojen, henkilöstön ja eri väestöryhmien kannalta, mutta erityisesti yhteistyössä hyvinvointialueiden, kuntien, tilojen omistajien ja muiden sidosryhmien kanssa.

3 Riskiryhmät ja haavoittuvuutta lisäävät tekijät

-Riskiryhmien ja haavoittuvuuden luku antaa hyvän kuvan riskiryhmistä, kun tunnistetaan helteen varautumisen ja sopeutumisen kannalta kohderyhmiä.

-Hellejaksot sijoittuvat kesälomakauteen, jolloin henkilökunnan määrä ja riittävyys sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluissa on kriittinen tekijä, johon varautuminen on tärkeää palveluiden jatkuvuuden ja turvallisuuden kannalta.

4 Riskienhallinta sekä varautumisen ja sopeutumisen koordinointi

-Helleaaltojen tulisi kuulua ennalta määriteltyihin keskeisiin riskeihin, joihin tulee varautua sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluissa esimerkiksi asetuksen muutoksilla asuinlämpötiloihin

-Poikkihallinnollinen hellevarautumisen seurantaryhmä on tarpeen monitoimijaisen varautumisen ja sopeutumisen koordinoinnin kannalta. Olisiko tarpeen miettiä seurantaryhmän integrointia muiden varautumisryhmien kanssa kunta- ja hyvinvointialue- ja maakuntatasoilla?

- Koska toimijoita on eri hallinnon tasoilla useita mukaan lukien järjestöt, eri sidosryhmien roolien ja vastuiden selkeä määrittely, oikea-aikainen tiedonkulku ja yhteistyö eri toimijoiden välillä sekä riittävien resurssien kohdentaminen ovat erityisen tärkeitä ja kannatettavia yhtenäisen ja kaikki huomioon ottavien toimintatapojen koordinoimiseksi ja saumattoman yhteistyön vahvistamiseksi.

-Ilmastonmuutoksen vaikutusten huomiointi ja niiden vähentäminen strategisella suunnittelulla hyvinvointialueilla on eri tavoin menossa mm. Hyvinvointialueiden vastuullisuustyöryhmän jäsenten mukaan mm. kestävän kehityksen ja/tai vastuullisuusohjelmien valmistelujen puitteissa ja mm. STM:n Hyvinvointialueille asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Palvelutarpeen suunnittelussa hyödynnetään mm. Laatusuositus aktiivisen ja toimintakykyisen ikääntymisen ja kestävien palvelujen turvaamiseksi 2024-2027. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja varautuminen vaatii myös resursseja.

-Helleaallot eivät kuitenkaan lukeudu kansallisen tason uhkamalleihin ja häiriötilanteisiin, eivätkä välttämättä alueellisiin (maakunta, hyvinvointialue) riskiarvioihin. Hyvin harvoin helle huomioidaan terveysriskinä ja alueelliset riskiarviot huomioivat hyvinvointialueiden valmiuden ja varautumisen suunnittelussa ja mahdollisuuksissa ennakoida valmiutta. Siten vaikutusten huomiointin varmistaminen valmius- ja varautumissuunnittelussa, erityisesti haavoittuvien väestöryhmien osalta, on erityisen tärkeää. Helteiden varalta on varautumisen vastuita selkeytettävä erityisesti hyvinvointialueiden palveluasumisen, kotiin vietävien palveluiden asiakkaiden sekä kotisairaalan potilaiden osalta kiinteistöjen omistajien ja näiden kiinteistöpalvelujen kanssa ja heidän roolistaan investoida helteiden vaikutusten vähentämiseen sekä sopimuksissa hyvinvointialueiden kanssa.

-Hellehaittojen ehkäisemiseksi tarvitaan laaja-alaisia toimia ja yhteistyötä hyvinvointialueiden ja kuntien eri palvelualoilla, mutta myös järjestöjen ja yksityisen sektorin yhteistyötä ja investointeja esim. Rakennuskannan hellevarautumisen päivittämiseksi tai viileiden tilojen ratkaisujen kehittämiseksi myös haja-asutusalueilla.

-Hyvinvointialueen palveluntuottajien, kiinteistönomistajien ja käyttäjien vastuut sisälämpötiloista ja viilennysratkaisuista eivät ole toimijoiden keskuudessa selkeät. Tämä vaikeuttaa erityisesti asumisyksiköiden ja kotiin vietävien palveluiden varautumista asiakkaiden ja työntekijöiden tarpeisiin helteillä.

-Helle on viilentymisratkaisujen kannalta myös tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymys eri riskiryhmille viilennettyjen tilojen saatavuuden ja saavutettavuuden kannalta. Viilentymiskeskusten sijaan pienetkin viileät tilat kodin lähellä ovat tärkeitä, myös haja-asutusalueilla.

5 Hellevaroitussjärjestelmä

-Hellevaroitussjärjestelmä on hyvä integroida olemassa olevaan järjestelmään mahdollisten synergioiden saavuttamiseksi. Myös yritysten velvollisuutta sopimusten kautta ottaa LUOVA-käyttöön helteisin varautumiseen olisi syytä arvioida ja pohtia mahdollisuuksia.

-Sote-valmiuskeskukset omilla yhteistyöalueillaan helteen varoitussjärjestelmän hallinnoijina voivat olla liian pitkän toiminnallisen ja ajallisen ketjun päässä, kun hyvinvointialueilla on vastuu myös muille toimijoille viestimisestä hyvinvointialueella.

6 Viestintä

-Kuntien ja kaupunkien hyvinvoinnin edistämisen yksikkö ja asuntotuotanto on keskeinen toimija helteen vaaroista ja sopeutumisesta viestimiseen ja varautumiseen monille haavoittuville ryhmille.

-On hyvin kannatettavaa riskiryhmille ja heistä huolehtiville (mm. omaiset, kotihoito, kotisairaala, asumispalvelut) räätälöidä viestintää, jolla varmistetaan tiedonkulku mm. ikääntyneille ja heistä huolehtiville, kuumuuden haitoille altistavia pitkäaikaissairauksia sairastaville, lapsille ja heidän huoltajillensa, raskaana oleville sekä kuumuudelle altistuvilla työntekijöillä sosiaali-, terveyst- ja pelastuspalveluissa. Tähän on hyvä varata enemmän resursseja hyvinvointialueiden erilaisiin viestinnällisiin tehtäviin huomioiden viestien saavutettavuus ja luettavuus sekä monikielisyys.

7 Helleaaltoihin liittyvä valmius ja varautuminen

-Henkilöstön osaamisen edistäminen ilmastonmuutoksen terveysvaikutuksista ja niihin vastaamisesta on erittäin kannatettavaa samoin kuin helteisiin varautuminen ja sopeutuminen.

8 Pidemmän aikavälin toimenpiteet

-Sosiaali- ja terveystalouden toimipisteiden piha-alueita tulisi viherryttää istutuksilla varjoisuuden toteuttamiseksi ja viilentävillä vesielementeillä tai muilla luontopohjaisilla ratkaisuilla.

9 Työterveys ja työsuojelu

-Sisätilojen ylikuumentamisen vähentäminen sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen henkilökunnan työhyvinvoinnissa on tärkeää vastuullisen ja turvallisen työn varmistajana.

-Myös hyvinvointialueen kuljetukset ja logistiikka sekä kotiin vietävien palvelujen, kotisairaalan ja ambulanssien ja muun kuljetuskaluston ilmastointia on tarkasteltava helteiden kannalta niin henkilökunnan kuin potilaiden/asiakkaiden kannalta.

10 Seuranta ja arviointi

-

11 Toimenpiteet

- Hyvinvointialueet tarvitsevat kohdennettuja resursseja helteen terveyshaittojen ehkäisyyn sekä varautumiseen ja sopeutumiseen.

- Sosiaali- ja terveydenhuollon osuus on 6,5 % Suomen kansallisesta hiilijalanjäljestä. Resursseja ja toimenpiteitä ilmastonmuutoksen hillintään hellejaksojen hillitsemiseksi on vahvistettava.

Liite Toimijoiden ja sidosryhmien roolit ja vastuut hellevarautumisessa

-

Yleisiä huomioita

-Tekstiä on paljon, toistoa voisi vähentää ja luettavuutta parantaa taulukoinnilla, listauksilla ja kuvioilla, jotka vetäisivät yhteen laajaa tekstimassaa.

-Lisäksi harkittavaksi yhtenäisen termistön käyttö, mikäli mahdollista:

-Yksin eläminen, voisiko olla yksin asuvat; Tietämättömyys, voisiko olla ymmärtämättömyys ja 'Terveystalouden ehkäisemiseksi on tärkeää • torjua asunnon ylikuumenemistä', voisiko olla viilentää asuntoa tai estää asunnon lämpötilan nouseminen, joka synkronoisi paremmin listan muihin asioihin

-Alue- ja paikallistason koordinoinnissa: Epäselvyyttä tuo mitä tarkoitetaan alueellisella tasolla (hyvinvointialue, maakunta, seutukunnat vai NUTS alueet vai kaikkia näitä) ja onko paikallistaso kylä/kaupunginosa, kaupunki/kunta vai kaikki edellä mainitut. Tällä saattaa olla vaikutusta eri Euroopan Unionin rahoitusinstrumenttien hauissa, joista ainakin tällä hetkellä on mahdollista hakea esimerkiksi ilmastonmuutokseen varautumiseen ja sopeutumiseen kehittämis- ja tutkimusrahoitusta eri hallinnon tasojen mukaan.

-Sote-palvelut = sosiaali- ja terveyspalvelut

-Sote-järjestelmä = sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmä

-Sote-organisaatiot = sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatiot

-VALSU = sosiaali- ja terveydenhuollon työkalu valmiussuunnitelman laatimiseen, ylläpitoon ja säilyttämiseen

-SOTE-valmiuskeskus = sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus yliopistosairaaloitten yhteydessä

-LUOVA-järjestelmä = luonnononnettomuuksien varoitusjärjestelmä

-Sote-viestintä = sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelujen viestintä

-Sote-työntekijät = sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelujen työntekijät, jos tarkoitetaan hyvinvointialueen työntekijöitä, muutoin sosiaali- ja terveyspalvelujen työntekijät

-Ehdotus seuraavaa sivu 41: ....sosiaalihuollon hoiva- ja asumisyksiköissä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon toimipaikoissa. Monissa asumisyksiköissä hoitolaitoksissa ja hoivayksiköissä koneellinen jäähdytys on mahdollista vain osassa tiloista tai voi puuttua kokonaan. Jäähdytysjärjestelmien mitoituksessa, toiminnassa tai käytössä voi myös olla puutteita.

-Hoitokontakti ja hoitokäynti s. 45 alareuna Hoitokontakti voi olla muulla kuin hoitokäynnin aikana havainnoinnista helteen vaikutus ja hoitokäynti on asiakkaan luona käyty havainto - epäselvyyttä tässä kohdassa ymmärtää asia.

-Viilentymiskeskukset – ehdottaisin viilentymistilat

-Sote-tilat = sosiaali- ja terveydenhuollon tilat

-Sote-yksiköt = sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköt

-Sote-palveluyksikkö = sosiaali- ja terveydenhuollon palveluyksikkö

-Sosiaali- ja terveydenhuollon hoitolaitoksissa ja palveluasumisen yksiköissä

Päijät-Hämeen hyvinvointialue

Viljakainen Maarit

Päijät-Hämeen hyvinvointialue - kestävän kehityksen päällikkö Riitta-Maija
Hämäläinen